

Pieter Bots

is theatercriticus voor *Het Parool* en *TM Tijdschrift over theater, muziek en dans*

gemaakt in Vlaanderen. En Ivo van Hove heeft ongetwijfeld het voortouw genomen bij de herontdekking van de schouwburgzaal. Samen met zijn vaste vormgever Jan Versweyveld heeft hij aangetoond dat de toneellijst geen onwrikbaar obstakel hoeft te zijn om voorstellingen met een moderne mise-en-scène te maken: zij braken door de ‘manteau’ heen, door het speelvlak deels over de eerste speelrijen te leggen, of door ook een tribune op het achtertoneel neer te zetten. Sindsdien vinden veel Nederlandse theatermakers het weer een uitdaging om te kijken hoe je die schouwburgzaal, een relict van een negentiende-eeuwse manier van theatermaken, speelbaar kunt maken.

En ook de zeer sensitieve speelstijl die spelpedagoge Dora van der Groen acteurs bijbracht (docente van talloze Vlaamse regisseurs en acteurs die in de jaren negentig doorbraken), heeft zeker – bewust of onbewust – school gemaakt bij Nederlandse theatermakers.

Je vindt een verwante speelstijl bijvoorbeeld terug bij Theatergroep Hollandia, en omdat een aantal Vlaamse acteurs bij Nederlandse gezelschappen aan de slag gingen, zullen zij de andere acteurs ook geïnfecteerd hebben met het ‘denkende en voelende spelen’ van Dora van der Groen.

Ten slotte zijn Nederlanders geïnspireerd door de vrijheid waarmee veel Vlaamse theatermakers hoge en lage cultuur met elkaar mixen. Luk Perceval maakte eind jaren tachtig het volkse spektakel *Wilde Lea*, Dirk Tanghe vermengt regelmatig de popcultuur in zijn voorstellingen en de voorstellingen van Arne Sierens en Alain Platel zijn ook een zinderende cocktail van volkstaal, streetdance, opera- en popmuziek. Als zij de Hollandse theatermakers niet beïnvloed hebben, dan hebben ze wel meegeholpen om de grens te slechten die er tussen hoge en lage cultuur bestaat. Toen Ivo van Hove tussen 1998 en 2004 het Holland Festival leidde, heeft hij ook geprobeerd het gesloten bastion

van de vermeende elitecultuur open te breken, bijvoorbeeld door veel aandacht aan popmuziek te besteden.

Maar hoezeer het Nederlandse en Vlaamse theater ook met elkaar vermengd zijn, een eenheid zal het nooit worden. En het verschil zal er ook altijd blijven. Wie in – bijvoorbeeld – de Brakke Grond op de bonnefooi een voorstelling van een klein Vlaams gezelschap ziet, wordt wel degelijk vaak verrast door theater dat bezien met Hollandse ogen opmerkelijk exotisch kan aandoen. Theater dat grensoverschrijdend fysiek is, zoals dat van Jan Fabre en Wim Vandekeybus, of dat haakt aan Ensorachtige, spookachtige esthetiek, of de exuberantie heeft van Breughel, zoals in de voorstellingen van Eric de Volder of Abattoir Fermé. En natuurlijk altijd theater dat gesproken is in het Vlaamse accent dat voor Nederlanders zo sappig klinkt.

‘We moeten te veel op tournee’

Interview Ivo van Hove

Anita Twaalfhoven Ivo van Hove is directeur en artistiek leider van Toneelgroep Amsterdam. Hij kwam indertijd naar Nederland, omdat er in Vlaanderen te weinig ruimte was in het circuit van de grote zalen. Inmiddels ziet hij een tegenovergestelde beweging ontstaan, van artistiek leiders die Nederland inruilen voor Vlaanderen.

‘Het Vlaamse theaterlandschap ziet er anders uit dan het Nederlandse’, zegt Ivo van Hove. ‘Niet alleen omdat het om een kleiner gebied gaat, het is ook anders gestructureerd. Minister Anciaux kiest expliciet voor een versterking van de positie van de grote gezelschappen, met relatief hogere subsidies. De drie grote Vlaamse gezelschappen, het NTGent, Het Toneelhuis in Antwerpen en de KVS in Brussel, fungeren als vlaggenschepen. Met als de bootjes daaromheen de kleinere, rondreizende gezelschappen. In Nederland is het motto daarentegen “hoe meer zielen hoe meer vreugd”. Het theaterbeleid lijkt een ode aan de versplintering.’

Dat begint al bij de theateropleidingen, stelt hij. ‘Het is geen politiek correcte gedachte, maar het onderwijs in Nederland is niet scherp en niet kritisch genoeg. De selectie is te soepel en een te groot aantal mensen studeert af. Als beginnend theatermaker kun je vervolgens tien jaar lang bezig blijven bij werkplaatsen, ook

zonder één succes te behalen. En uiteindelijk wil elke regisseur het liefst een eigen gezelschap. Het aantal subsidieaanvragen neemt dan ook met elke nieuwe kunstenplanperiode toe. Met als gevolg dat het voor de grote gezelschappen steeds moeilijker is om uit te breiden. De overheid kort onze subsidies met de meest absurde argumenten. Zoals “dan vlieg je maar geen regisseurs meer in uit Japan!”. Maar een vliegticket meer of minder heeft nauwelijks invloed op de begroting. Subsidiegevers weten vaak niet waarover ze spreken. Ik ben hier indertijd naar toe gekomen, omdat er voor jonge theatermakers in Vlaanderen geen plek was in de grote zaal. Maar nu zie je een tegenovergestelde beweging ontstaan. Zo is Guy Cassiers van het ro theater vertrokken naar Het Toneelhuis en Johan Simons is van ZT Hollandia naar het NTGent gegaan. Ik ben een van de laatst overgebleven Vlaamse artistiek leiders in Nederland.’

Anita Twaalfhoven

is redacteur van *Boekman* en stafmedewerker van de Boekmanstichting

De toenemende versplintering komt het theaterklimaat in Nederland niet ten goede, vindt Van Hove. Hij pleit voor een versterking van de positie van de grotere gezelschappen, bijvoorbeeld door hen een rol te geven als stadsgezelschap. 'Anders dan Vlaanderen kent Nederland geen stadsgezelschappen, die zich specifiek richten op het publiek in hun stad en daartoe het eigen theater beheren. In Nederland is rondreizen het motto, vanuit een oude socialistische gedachte dat de kunst het publiek moet opzoeken en niet andersom. Ik ben niet tegen reizen, maar het moet beperkt blijven. Reisvoorstellingen zijn een probleem voor grote gezelschappen. Om in de avond in Enschede te spelen, moeten we om twee uur 's middags vertrekken en als het om een grote zaalvoorstelling gaat, met omvangrijke decors, zijn er drie technische ploegen nodig om op te bouwen en weer af te breken.' Van Hove is niet de enige die zich hierover beklagt: 'In de theaterwereld is het reizen door het land momenteel een hot item. Als gezelschappen bijvoorbeeld de ene avond in Enschede staan en een volgende avond in IJmuiden, is het moeilijk om een band met het publiek op te bouwen.'

Mede om hieraan te ontsnappen, is Van Hove een langdurig samenwerkingsverband aangegaan met Johan Simons, artistiek leider van het NTGent. 'We maken de komende jaren een serie van vier grootschalige coproducties, die in beide steden gedurende een langere periode spelen en verder niet op tournee gaan. Je kunt je afvragen welk doel het dient om voortdurend met grote gezelschappen op tournee te gaan, als er in de directe omgeving ook voldoende publiek te vinden is. Amsterdam heeft, net als bijvoorbeeld Utrecht of Rotterdam, een bloeiende theatercultuur en er is een geïnteresseerd publiek. Ook jongeren zien de Stadsschouwburg als een hippe plek, waar ze graag naar toe gaan. Het is voor Toneelgroep Amsterdam dan ook geen probleem om de zaal gedurende een langere

periode vol te krijgen. Zo heeft *Perfect Wedding* drie weken aaneengesloten gestaan en het was elke avond uitverkocht, met relatief dure toegangskarten. Mensen komen niet alleen kijken naar een specifieke voorstelling, ze komen ook omdat ze de acteurs kennen en juist hén willen zien spelen. Amsterdammers willen een gezelschap dat van hén is. Toneelgroep Amsterdam is in die zin aantrekkelijk. Het gezelschap beschikt over een ensemble van een twintigtal acteurs, die bijna allemaal afkomstig zijn uit de hoofdstad.'

De Stadsschouwburg is, tot op zekere hoogte, het huistheater van TA. 'Maar elke dag die ik wil reserveren, moet ik een jaar op voorhand vastleggen. Het ontbreekt aan ruimte om ad-hocactiviteiten in de schouwburg te plannen en dat maakt het moeilijk om flexibel in te spelen op de actualiteit. De huidige verdeelsleutel is 110 avonden voor Toneelgroep Amsterdam en de overige avonden is de zaal bezet door gastspelers van buiten. Dat is een verbetering ten opzichte van vroeger, want aanvankelijk ging het om slechts 45 avonden.'

In 2007 ziet de situatie er rooskleuriger uit en krijgt TA de schouwburg 200 avonden ter beschikking. Ook de nieuw te bouwen zaal achter de schouwburg biedt mogelijkheden. 'Mijn relatie met de directie van de Stadsschouwburg is goed, we kunnen samen door één deur. Maar de ruimte voor TA zou niet afhankelijk mogen zijn van het feit dat Melle Daamen en Ivo van Hove goed met elkaar overweg kunnen. Niet alleen in België, ook in landen als Duitsland, Frankrijk, Italië of Spanje is het gangbaar dat theatergezelschappen zélf de schouwburg uitbaten.' Van Hove zou dit concept ook in Nederland willen invoeren. 'De ultieme stap zou zijn dat Toneelgroep Amsterdam de Stadsschouwburg in eigen beheer krijgt', stelt hij.

'Vlamingen willen een eigen auto, een eigen huis en eigen kunst'

Sandra Jongenelen Wat zijn de verschillen tussen de kunstmarkt in Nederland en die in Vlaanderen? Een gesprek met vier galeriehouders over hun ervaringen met bourgondische collectioneurs en calvinistische verzamelaars.

Onlangs vroeg een Nederlandse radiopresentator aan Raymond van het Groenewoud naar het verschil tussen Nederland en België. 'Een paar graden', antwoordde de Vlaamse zanger met een knipoog. 'In Nederland is het iets minder warm.'

Zijn uitspraak was van een ontnuchterende eenvoud, maar berust waarschijnlijk – zeker op het gebied van de kunsten – niet op feiten. Nederlanders en Vlamingen mogen dan dezelfde taal spreken, dankzij hun specifieke achtergrond en nationaliteit functioneert ook de kunstmarkt op een andere manier.

Vraag een Vlaamse galeriehouder naar het verschil en hij begint ongetwijfeld over het Nederlandse subsidiesysteem. Zeker in de jaren zeventig zorgde dat voor een overvloed aan middelmatige kunst. Hij zal je vertellen dat Nederlandse galeriehouders daardoor minder geneigd zijn naar het buitenland te gaan. De zaken gaan zo toch goed?

Spreek met een Nederlandse collega, en hij zal de betrokkenheid van de Vlaamse verzamelaar prijzen. In Vlaanderen zijn relatief meer kopers dan in Nederland. Vlamingen zijn bourgondischer, genieten meer van het leven. Daarbij hoort lekker eten, drinken én het verzamelen van kunst. Een Vlaming koopt relatief groot en internationaal werk aan, terwijl de Nederlander zich doorgaans beperkt tot kleinere kunstwerken van landgenoten.

En wat is het verschil tussen Vlaamse en Nederlandse kunst? Een Vlaamse galeriehouder hoorde eens de uitspraak: Magritte versus Mondriaan, de surrealist tegenover de grondlegger van de abstracte kunst. 'Wij dromen en jullie bouwen, twee heel verschillende iconen die misschien wel iets zeggen over de volksaard.'